

Vogels van de Nederlandse Rode Lijst

Aflevering 1 – De Zomertortel, een geliefd jachtobject

Tom Loorij

De Zomertortel heette vroeger ‘tortelduif’. Eigenlijk vind ik dat een mooiere naam. Het doet mij altijd denken aan een innig verliefd stelletje. Toch romantisch, nietwaar? De naamswijziging is mede ingegeven om verwarring te voorkomen met de Turkse Tortel die destijds zijn intrede in Nederland deed. Maar of dat nu echt geholpen heeft? Een feit is dat de nieuwe naam op zich wel klopt: het is de enige duif die alleen in de zomer in ons land verblijft. De rest van het jaar vertoeft deze soort in Afrika.

Desastreuze achteruitgang

De Zomertortel staat op de Rode Lijst van 2016 vermeld in de categorie ‘kwetsbaar’. Hij kwam ook al voor op de lijst van 2004, maar de situatie is sindsdien wel verder verslechterd.

Begin vorige eeuw stond hij nog te boek als een ‘zeer algemene broedvogel, ook in stedelijk gebied’. Vanaf de jaren zestig begon echter de afname. Begin jaren tachtig waren er nog 35.000 tot 50.000 broedparen. Kort daarna vond de sterkste afname plaats. De schatting van Sovon voor 1998-2000 bedroeg slechts 10.000 tot 12.000 broedparen. Ook na 2000 is de afname onverminderd doorgegaan. De nieuwste Sovon-atlas komt niet verder dan een schamele 1.200 tot 1.400 paar. Dat is maar 3% van de aantallen van begin jaren tachtig. Vooral het westen en het noorden van het land werden in die tijd vrijwel geheel ontvolkt.

Niet alleen het absolute aantal broedparen maar ook de verspreiding over het land is enorm teruggelopen. In de periode 1998-2000 was een vijfde van de atlasblokken waar hij in de jaren zeventig van de vorige eeuw voorkwam, al verlaten. Daarna is hij nog eens uit tweederde van de resterende blokken verdwenen. Wie nu nog het gekoer van deze duifjes wil horen heeft de grootste kans hierop in het oosten en zuiden van het land, vooral aan de Zeeuwse kust..

Ook elders in West-Europa is deze ontwikkeling zichtbaar. Schattingen van Birdlife International wijzen op een afname in Europa van circa 73%. Alleen in Oost-Europa doen ze het nog relatief goed. De Zomertortel is dan ook op de Europese Rode Lijst geplaatst

en zelfs op de Rode Lijst van de International Union for Conservation of Nature (IUCN), evenals op de Nederlandse in de categorie ‘kwetsbaar’.

Vogels van de Rode Lijst

Dit is de start van een nieuwe rubriek in *het Vogeljaar* die gaat over soorten op de Nederlandse Rode Lijst. Met het opstellen van regelmatig uitkomende Rode Lijsten voldoet Nederland aan Europese verplichtingen onder meer in het kader van de Vogelrichtlijn. De Rode Lijst is een graadmeter voor de effectiviteit van het natuurbeleid en geeft richting aan een vogelvriendelijk terreinbeheer. Daarmee vormt zo’n Rode Lijst de basis voor het stellen van prioriteiten van beschermingsmaatregelen.

Tot op heden is vier keer een Rode Lijst uitgebracht, in 1984, 1994, 2004 en 2016. Deze lijsten worden samengesteld volgens vaste criteria. De belangrijkste zijn de populatietrend van de soort, de zeldzaamheid en de mate van verspreiding van de soort. Hoe harder zijn achteruitgang is, hoe zeldzamer de soort is en hoe kleiner zijn verspreidingsgebied, hoe zwaarder de categorie waarin hij wordt geplaatst.

Op de nieuwste Rode Lijst van 2016 staan 87 soorten naar afnemende bedreiging: negen soorten verdwenen uit Nederland, tien ernstig bedreigd, twaalf bedreigd, negentien kwetsbaar en zevenendertig gevoelig.

In deze rubriek zal het accent liggen op die soorten in de zwaarste bedreigingscategorieën dan wel de soorten die het hardst zijn achteruitgegaan, afgewisseld met gevoelige soorten.

De Zomertortel is de enige duivensoort die alleen in de zomer in ons land verblijft.

Nog wel ...

Foto: Tom Loorij.

Waardoor die achteruitgang?

De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang is voedselgebrek door de veranderde landbouwmethoden. Het zijn uitgesproken zaadeters en de omschakeling van granen naar maïs deed de soort geen goed. De maïskorrels zijn te groot voor de snavel van deze kleine duifjes. Bestrijding van onkruid met herbiciden deed onkruidrijke hooilanden en akkerranden verdwijnen. Door het verminderde voedselaanbod broeden de meeste Zomertortels tegenwoordig maar één keer per jaar in plaats van, zoals vroeger, wel twee keer. Ook het kleinschalige landschap met heggen verdween voor een groot deel met verminderde broedgelegenheid als gevolg.

Maar het zijn niet alleen factoren in ons eigen land, maar ook in andere landen die verantwoordelijk zijn voor de afname. In de Sahel worden de acaciabossen die hij als slaapplek gebruikt, op grote schaal gekapt en de droogte in jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw heeft een funeste rol gespeeld.

Het meest weerzinwekkend is toch wel de enorme jacht op de soort die in de landen rond en in de Middellandse Zee plaatsvindt, zowel in het voorjaar als het najaar. In elf EU-landen mag zelfs legaal op de arme vogel geschoten worden. In Spanje leggen jaarlijks 700.000 Zomertortels het loodje. Maar ook in Frankrijk, Italië en Portugal wordt er lustig op los geknald. Het allerergste is Malta. In 2015

werd daar een referendum gehouden onder de bevolking over de voorjaarsjacht. Het voorstel om deze jacht te heropenen werd met een meerderheid van 51% (!) aangenomen. Van de totale Europese populatie van 4,8 tot 8,4 miljoen exemplaren, wordt naar schatting jaarlijks 1,4 tot 2,2 miljoen het slachtoffer.

Redding mogelijk?

Het tij kan alleen maar gekeerd worden als we overschakelen naar meer natuurvriendelijke landbouw en het herstel van het heggelandschap. Het landschap moet dicht, hoog en breed zijn (bijvoorbeeld meidoornhagen) om de vogels geschikte nestgelegenheid te bieden. Herstel van kruidenvegetaties in het cultuurland is ook cruciaal. Beperking van herbicidegebruik moet hieraan bijdragen. Vogelbescherming Nederland heeft in 2020 een bijvoerprogramma gelanceerd. De bedoeling is dat in het voorjaar op plaatsen waar Zomertortels broeden elke week op een geschikt stuk land zaad van de juiste samenstelling wordt gestrooid. Uit experimenten is gebleken dat Zomertortels daar graag opaf komen. Hierdoor krijgen de vogels geen voedselgebrek wat het broedsucces verbetert. Daarnaast moeten we met ons allen op de bres blijven staan om op Europees niveau de jacht op de soort definitief gesloten te krijgen, maar ook in het Europese Parlement is de invloed van de jagers helaas groot...

■ T.P.J. Loorij, Rozentuin 31, 2272 XA Voorburg, e-mail: tloorij@xs4all.nl.